

**KULTURELL KOMPETENS I SVENSKUN-
DERVISNING –
UPPFATTNINGAR AV LÄROBOKSFÖRFATTARE**

Niko Ekman

Kandidatavhandling i svenska

Jyväskylä universitet

Institutionen för språk och kommunikationsstudier

2023

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos – Department Kieli ja viestintätieteiden laitos
Tekijä – Author Niko Ekman	
Työn nimi – Title Kulturell kompetens i svenskundervisning – Uppfattningar av läroboksförfattare	
Oppiaine – Subject Ruotsin kieli	Työn laji – Level Kandidaatintutkielma
Aika – Month and year Kevät 2023	Sivumäärä – Number of pages 36

Tiivistelmä – Abstract – Sammandrag

Tutkielmassani tarkastelen, miten oppikirjailijat käsittävät kulttuurintuntemuksen ruotsin kielen oppiaineessa. Haastattelen neljää oppikirjailijaa kysymällä heidän määritelmäänsä kulttuurintuntemuksesta, mahdollisista taustatekijöistä, jotka vaikuttavat heidän työssään oppimateriaalin luomisessa sekä heidän mielipidettään kulttuurintuntemuksen tilasta tällä hetkellä. Tutkimuskysymykset olivat seuraavat:

1. Miten oppikirjailija käsittää kulttuurintuntemuksen?
2. Mitkä taustatekijät vaikuttavat kulttuurintuntemuksen huomiointiin oppikirjailijoiden työssä?
3. Millainen kulttuurintuntemuksen tilanne on oppikirjailijoiden mielestä tämän hetken ruotsin kielen oppiaineessa?

Tutkielmassani esittelen tutkimuskohteen keskeisimmät käsitteet, joita ovat kulttuuri, identiteetti, kulttuurintuntemus kielenopetuksessa, kulttuurintuntemus opetussuunnitelmassa ja oppikirjailijoiden käsitykset. Keskeisimpien käsitteiden jälkeen esittelen aiempaa tutkimusta kulttuurintuntemuksesta eri näkökulmista. Lopuksi esittelen osan haastatteluista keräämistäni vastauksista ja johtopäätökset analyysista.

Tutkielmani on luonteeltaan kvalitatiivinen, jossa käytän tutkimusmenetelmänä sisällönanalyysia. Tutkielman aineisto kerättiin neljällä strukturoidulla haastattelulla. Haastatteluihin osallistuneet henkilöt työskentelivät ruotsin kielen oppikirjailijoina. Kaikki haastattelut järjestettiin etäyhteydellä Zoom-videopalvelun kautta. Haastattelut toteutettiin suomen kielellä ja ne kestivät noin 30 minuuttia.

Tutkielman tulokset osoittavat, että oppikirjailijoiden käsitykset kulttuurintuntemuksesta liittyvät yleissivistykseen, maantuntemukseen ja viestintään. Tutkimuksessa kävi ilmi, että osa oppikirjailijoista painotti yksilöllisten kokemusten, tunteiden ja arvojen vaikutusta työhön, mutta myös kustantajan ja työryhmän asema nostettiin vahvasti esille. Nykyinen kulttuurintuntemuksen tilanne on osittain positiivinen, mutta koulutuspoliittiset päätökset vaikuttavat negatiivisesti kulttuurintuntemuksen huomiointiin ruotsin kielen oppiaineessa. Jatkotutkimusta tulisi tehdä, näiden koulutuspoliittisten päätöksien vaikutuksista ruotsin oppiaineessa.

Asiasanat – Keywords: Kulturell kompetens, språkundervisning, uppfattningar

Säilytyspaikka – Depository: JYX

INNEHÅLL

1	INLEDNING	7
2	TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER	9
2.1	Kulturell kompetens	9
2.1.1	Kultur	9
2.1.2	Kulturidentitet	10
2.1.3	Kulturell kompetens i språkundervisning	13
2.2	Kulturell kompetens i Grunderna för gymnasiets läroplan 2019	15
2.3	Uppfattningar av experter på pedagogik	16
2.4	Tidigare forskning	17
3	SYFTE, MATERIAL OCH METOD	20
3.1	Syfte.....	20
3.2	Material	21
3.3	Metod.....	22
4	RESULTAT	23
4.1	Läroboksförfattares definitioner av kulturell kompetens	23
4.2	Bakgrundsfaktorer av läroboksförfattarnas arbete	26
4.2.1	Påverkan av värden, kulturella preferenser och intresse för kultur	26
4.2.2	Roll av andra resurser för beaktande i kulturell kompetens	28

4.2.3	Läroplanens roll för beaktande av kulturell kompetens.....	29
4.3	Nuvarande situationen av kulturell kompetens i svenskundervisning	30
5	SAMMANFATTANDE DISKUSSION.....	33
	LITTERATUR	35

1 INLEDNING

Mångsidig kompetens presenteras i grunderna för gymnasiet läroplan 2019 (härefter GFGL2019) som gemensam målsättning för alla läroämnen. Kulturell kompetens är en del av den här kompetensen. Utvecklingen av förståelse av identitet och samhällets mångfald är några av de viktigaste målen för kulturell kompetens. (GFGL2019, 67) Kulturell kompetens i språkundervisning förstärker inlärares sociala färdigheter för att språkets användare kan klara sig i vardagen. (Heininen, 2021, 19 & Bergman, 2018, 13–15) Uppfattningar av experter på pedagogik har betydelse för undervisningens och inläringens kvalitet. (Anttila, 2022, 12) I denna studie är fokuset på läroboksförfattarnas uppfattningar om kulturell kompetens i svenskundervisning.

Kulturell kompetens som undersökningsobjekt har undersökts tidigare på olika forskningsnivåer. En doktorsavhandling om kultur i språkundervisning fick viktiga resultat till exempel lärarstuderandes otillräckliga redskap och lärares osäkerhet att undervisa i kulturell kompetens. (Gagnestam, 2005) En akademisk artikel om uppfattning om geografiskt kunskapsinnehåll hos språkstudierande och läroböcker i tyska som andraspråk visar att finska läroboksförfattare har ett väldigt pragmatiskt sätt att närma sig främmande kultur. Enligt opinionsundersökningen får studierande otillräcklig information om främmande kultur eftersom språklärare inte tar tillräcklig hänsyn till historia, samhälle, politik och vardagsliv. (Maijala, 2006)

Syftet med denna kvalitativa studie att ta reda på hur läroboksförfattarna i svenska definierar begreppet kulturell kompetens med hjälp av intervjun som materialinsamlingsmetod och innehållsanalys som analysmetod. Läroboksförfattarnas uppfattningar av kulturell kompetens roll i språkundervisning är intressant att undersöka eftersom läroboksförfattarna kan ganska fritt tillämpa företeelser inom kulturell kompetens i läromaterial utan starka ramar. Det kan leda till olika resultat beroende av läroboksförfattarna.

Ett annat syfte med min studie är att undersöka vilka bakgrundsfaktorer som påverkar läroboksförfattarnas arbete att ta kulturell kompetens i beaktande. De här faktorer kan vara till exempel deras värden eller andra resurser. Det är viktigt att undersöka eftersom språklärare i Finland utnyttjar läroböcker i sin undervisning i hög grad och därmed böckerna också påverkar studerandes inläring.

Ett tredje syfte med studien är att undersöka läroboksförfattarnas uppfattningar av kulturell kompetens i svenskundervisning. Det är intressant att undersöka om läroboksförfattare tycker att svenskundervisning lyckas att skapa en tillräcklig rik och mångsidig bild av nordiska kulturer och samhällen.

I avsnitt 2 kommer jag att behandla teoretiska utgångspunkter där jag diskuterar tidigare forskning och centrala begrepp inom forskningsområdet. I avsnittet 2.1 har kulturell kompetens delats i tre delar för att få en mer användbar uppfattning om väldigt omfattande och abstrakt begreppet. I de här tre delarna kommer jag att redogöra för kultur, kulturidentitet och kulturell kompetens i språkundervisning. I avsnitt 2.2 kommer att redogöras innehållet av GFGL2019 om kulturell kompetens. I avsnitt 2.3 motiverar jag viktighet att undersöka läroboksförfattarnas uppfattningar och till sist kommer jag att redogöra tidigare forskningar. I avsnitt 3 kommer jag att behandla studiens mål, material och metod och i avsnitt 4 redogöras studiens resultat. Till sist kommer att bli en sammanfattande diskussion om de här resultaten i avsnitt 5.

2 TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER

Jag presenterar de viktigaste teoretiska utgångspunkterna i detta kapitel. Först redogör jag för centrala begrepp, läroplanen och sedan motiverar jag varför uppfattningar av experter på pedagogik ska studeras och vad som avses med det. Slutligen ska jag presentera tidigare undersökningar inom det här forskningsfältet.

Den teoretiska referensramen för min uppsats är konstruktivistisk och sociokulturell kunskapsyn i min avhandling eftersom båda synerna står nära varandra. Kulturell kompetens av ett främmande land och språk i undervisningen är en kunskap som inlärare konstruerar så småningom och sociokulturella företeelser påverkar den här inläringen. Historia och sociala aspekter bearbetar och förändrar kunskap. Olika perspektiv, ideologier, intressen, värderingar och behov styr våra kunskaper. (Gagnestam, 2005, 26–28)

2.1 Kulturell kompetens

I det här kapitlet kommer jag att redogöra för ett av de centrala begreppen som har delats i tre delar. Först definierar jag begreppet kultur på ett ändamålsenligt sätt för den här avhandlingen. Därefter definieras identitet och en kulturidentitet tillsammans. Slutligen definieras kulturell kompetens i språkundervisning.

2.1.1 Kultur

Ett ändamålsenligt sätt att definiera kultur i den här avhandlingen är att ta språkundervisningen i beaktande. De grundläggande frågorna för kultur från den här synvinkeln är vad kultur innehåller och om kultur kan undervisas.

Begreppet kultur är väldigt omfattande och kulturen kan definieras från olika synvinklar. Särskilt i språkundervisning definieras kulturellt innehåll på två olika sätt. Ett först sätt innehåller litteratur och andra konstnärliga produktioner samt historia och geografi. Ett annat sätt innehåller beteende, normer och värden i vardagslivet. (Risager, 2018, 27) Det senare sätt som definierar kulturen på mer omfattande sätt förstår kulturen som en viss sed att leva och bete sig kring ett visst folk. Det är betydande att undersöka folkets förenande egenskaper, dagliga verksamhet

och identitet som skapas från de här fenomenen. Inom interkulturell kommunikation och språkundervisning definieras kultur som är lärd och fördelad. Vi tillägnar oss kultur bara när vi umgås med andra människor. Kulturen tillägnas genom kommunikation och vi delar samma kultur med andra människor som vi kommunicerar med. (Nyman, 2013, 15) De här tänkesättet är ännu en ganska inflytelserik hos lärare och studerande men det här ändå problematiserats på grund av medvetenheten om globalisering och multinationella processer. (Risager, 2018, 63) Kulturell kompetens i språkkunskap behövs för en effektiv och ändamålsenlig kommunikation på grund av internationella kommunikation. (Kynkäänniemi, 2002, 4)

De två sätten att definiera kultur är förstaeliga. Kultur är historia och en viss sed att leva sig. De inte utesluter varandra men kan förstås som två annorlunda sätt att närma sig begreppet kultur. Nyman konstaterar att inläringen av kultur händer bara genom kommunikation. Det här tänkesättet utesluter litteratur och populärkultur. Man kan konstatera att det är möjligt också att lära sig om främmande kultur från till exempel böcker och filmer.

Olika definitioner för kulturen finns och den kan definieras på grund av hurdana egenskaper behövs för att ta i beaktande. Kulturen är väldigt omfattande begrepp och det är omöjligt att definiera kulturen på ett mer ingående sätt här. Således är det ändamålsenligt att förstå kulturen som historia och en viss sed att leva sig och att kulturen kan undervisas till exempel genom kommunikation.

2.1.2 Kulturidentitet

Från språkundervisningens synvinkel är det essentiellt att förstå kulturidentitets viktighet. Hur identitet bildas och vilka företeelser påverkar identitet? Vad är kulturidentitet och hur är det annorlunda från identitet? Hur kulturidentitet skiljas från nationella identiteten och vad betydas med nationella identitet i praktiken? De här frågorna som är viktiga för språkundervisningen diskuteras i det här kapitlet.

Identitet är en av nyckelfaktorerna inom interkulturell kommunikation eftersom utan identitet kan en individuell eller en grupp inte känna att de själv tillhör någon kultur. (Karjala, 2003) Identitet som ett begrepp kan uppfattas från tre olika synvinklar. Första synvinkeln förstår att människor blir likadant under hela sitt liv. En annan synvinkel förstår att andra betydande människor lär individen om betydelser, symboler och kultur. Identiteten bildas med hjälp av kom-

munikation mellan individen och samhället. En tredje synvinkeln förstår att identitet kan förändras. Representation bygger upp identiteten och individen kan ta olika identiteter under olika tider. Men en helhet av individen bildas inte med hjälp av de här olika identiteterna. (Hall, 2002, 21–23)

Enligt Halls undersökning om identitet kan man konstatera att första synvinkeln kan vara ganska begränsande. Man kan konstatera att identiteten är färdig när man födas och erfarenheter av livet förändrar inte identiteten. Enligt annan synvinkel kan man konstatera att människor reflekterar deras egna egenskaper till exempel, åsikter och värden med varandra. Således kan identitet utvecklas med hjälp av kommunikation. Enligt tredje synvinkeln kan man konstatera att representation till exempel om olika sexualitet i populärkultur kan förstärka individens identitet. Men människa är så flerdimensionell varelse att enstaka identiteter kan inte bilda en helhet av människa.

Identiteten är ett flertydigt begrepp men gemensam för alla definitioner är människans erfarenhet av den själv. Identitet är en egenskap som uppstår i kommunikation med andra människor. (Honkanen, 2019, 4) Från språkundervisningens synvinkel är det väsentligt att definiera kulturell identitet och hur det skiljer sig från identitet. Det främmande språket och den främmande kulturen upplevs och betraktas från individens egna perspektiv. Lärare måste ta i beaktande inlärares möjligheter att uttrycka sina förhandskunskaper, förväntningar och erfarenheter när lärare väljer läromedel, innehåll och inlärningsaktiviteter eftersom språklig och kulturell identitet betonas i språkundervisning. (Uusitalo, 2017, 13) Kulturell identitet kan uppfattas från två olika synvinklar. Första synvinkeln definierar att kulturell identitet är en stabil, oförändrad och kontinuerlig referensram som byggs upp med gemensamma och historiska erfarenheter och kulturella koder. De här får folket att känna de själva som ”ett enda folk”. Andra synvinkeln definierar kulturell identitet som går igenom kontinuerliga förändringar. Tidigare erfarenheter bilda individers framtid. (Hall, 2002, 224–227)

Man kan konstatera att identitet är en individuell och unik egenskap. Identitet är med andra ord en helhet av hur en individ uppfattar sig själv och sin förhållande till omgivande världen. Kulturell identitet består av allmänna erfarenheter som folket i fråga tillägnar sig och de här erfarenheterna påverkar folkets uppfattning av de själva. Egenskaper av identitet och kulturidentitet utesluter inte varandra utan de kan överskrida gränser av identitet och kulturidentitet. Språket

till exempel kan vara väldigt personligt för individer men språket är också en egenskap av kulturidentitet. Således är det svårt att skilja sig egenskaper av bara identitet eller kulturidentitet och uppfatta de som skilda.

Den nationella identitet som begrepp är en viktig del av den kulturella identiteten. Nationella identiteten är svår att definiera. Det kan till exempel fokusera på en trosbekännelse eller en affektiv betydelse av en nationell symbol. Nationella identiteten strävar efter förenande av en nationell familj. Utmärkande för en gemensam kultur är ett pass som definierar medborgarskap, sportrepresentation, armé, utbildningssystem, massmedium, dominerande språk och nationell marknad för specifika produkter. En flagga, nationalsång, språk och valuta är också egenskaper av kulturell identitet. Det är också möjligt att sätta ihop begreppet gruppidentitet med nationell identitet. Gruppidentiteten har många nivåer. Gruppidentiteten avser medborgarskap eller nationalitet som är till exempel finsk eller svensk. Etniska identiteten avser till exempel samisk eller judisk. Lokal identiteten avser till exempel österbottnisk. Europeisk identitet kan också tillhöra till gruppidentitet. (Karjala, 2003, 28–30)

Man kan konstatera på ett mer konkret sätt att den nationella identitet består av unika symboler som folket i fråga känner sig som sin egen. Folket i fråga kan identifiera de själv från de här symbolerna. Man kan konstatera att den nationella identiteten kan också består av abstrakta egenskaper. När man försöker att beskriva finska folket och finskhet kommer att ”suomalainen sisu” uttryckas vanligtvis. Ett annat exempel av de här unika och abstrakta egenskaperna är den engelsk karaktär att älska och dricka te. Folket i fråga kan identifieras från de här egenskaperna.

Med tanke på min konstruktivistiskt och sociokulturella referensram är det viktigt för den här avhandlingen att förstå identitet som unik egenskap som byggs upp hela tiden i livet med hjälp av kommunikation. Från språkundervisningens synvinkel är det grundläggande att förstå att kulturidentitet byggs upp från erfarenheter som folket i fråga tillägnar sig och kulturidentitet påverkar folkets uppfattning om de själva. Värde och beteende styr kulturidentitet och nationalsången och utbildningssystemet är korrekta exemplar av företeelser av kulturidentitet. Kulturidentitet är något som kan undervisas med hjälp av ändamålsenliga läromedel, innehåll och inlärningsaktiviteter.

2.1.3 Kulturell kompetens i språkundervisning

Här kommer att presenteras kulturell kompetens som helhet i språkundervisningen. Vi vet nu att kultur är någonting som kan undervisas och delas vidare till exempel med hjälp av kommunikation med människor från andra kulturer. Det är också essentiellt från språkundervisningens synvinkel att veta att kulturidentitet beror på individens egna perspektiv på det främmande språket och den främmande kulturen.

Kulturellt innehåll i språkundervisning förstärker inlärares sociala färdigheter men bara faktainformation av kulturen räcker inte. Kulturen uttrycks genom språket och därför kan språket inte undervisas utan kulturen. (Heininen, 2021, 19) Bredella (2002 enligt Uusitalo 2017, 12) konstaterar att språket och kulturen bildar en helhet. Utan förståelse av kultur kan språkfärdigheten vara ytlig. Innan främmande språkets inläring behövs först att veta om sina egen kultur. (Perälä, 2002, 10) Kaikkonen (1994 enligt Bergman, 2018, 13) konstaterar att inlärares egen kulturbakgrund och eget modersmål påverkar mycket på språkanvändningen. Inlärares kan granska målspråket och dess kultur bara från inlärares egen synvinkel som modersmålet och kulturbakgrunden styr. Det är annorlunda att tänka med ett annat språk som är inte modersmålet. För språkinläringen är det essentiell att förstå att den här förbindelsen mellan främmande språket och tänkande fungerar på ett annorlunda sätt än tänkande med modersmålet. (Perälä, 2002, 10)

De sociala färdigheterna är viktiga nuförtiden eftersom kommunikation mellan olika människor händer hela tiden. Vi umgås med varandra antingen ansiktet mot ansiktet eller på distans. De sociala färdigheterna påverkar alla som vi gör. Således är det viktig att förstärka inlärares sociala färdigheterna. Man kan konstatera att kulturundervisning består av en helhet om inlärares egen kultur och den främmande kulturen. De behöver inte undervisas samtidigt på en samma klass men en högklassig grundutbildning tar båda i beaktande på alla nivåer. Omfattande tänkande som tar olika kulturella egenskaper i beaktande är högklassig tänkande.

Syftet med den moderna undervisningen i främmande språket är interkulturell inläring. Interkulturell inläring siktar på förståelse av olikheter och umgänge med människor som kommer från olika kulturer. Intresset i ett samhälle med en homogen kulturell bakgrund är mer att internationalisera medborgare än granska samexistens av olika etniska grupper och deras problem. (Kaikkonen & Kohonen, 2000, 49–50) På ett pragmatiskt sätt definieras kultur i språkundervisning som kultur som associeras med språket i undervisningen. (Byram & Grundy, 2003, 1)

Förståelse av främmande kultur är nödvändig om kommunikation mellan olika kulturer ska fungera. Det behöver tid för studerande att lära sig om främmande språkets kultur. Målet är att språkets användare kan klara sig i vardagliga livets situationer. (Bergman, 2018, 13–15) Heininen (2021, 20) konstaterar att kulturell kompetens kan betyda information om litteratur, information om historia och geografi eller information om värden och beteende som är vanliga för kulturen i fråga. Undervisningen av kultur betyder att undervisa nationella språkets kultur i fråga. Den kulturella informationen som tas i beaktande byter mellan traditioner och historia samt från populära stereotyper till geografi, religion och demokrati. Vardagliga levnadssätt, kök, beteende, politik och utbildningen lyfts fram också. (Heininen, 2021,20)

Man kan konstatera att Bergmans uttryck om interkulturell inläringens mål är begränsande. Målet är också att förståelse av olikheter och umgänge med människor som kommer från olika kulturer förstärker inlärares tolerans, likvärdighet och jämställdhet. Med hjälp av en högklassig utbildning är inlärare bättre förberett sig och kan komma överens lättare med olika människor. Människan förmåga att fungera i samhället förstärkas och samhället själv blir bättre. Det måste notera att den här utvecklingen behöver tid och tålamod för att fungera något som Bergman nämnde också.

Pyykkö (2014, 198) konstaterar att kulturella företeelser lyfts inte fram tydligt i läroböcker enligt lärare. Det finns inte en logisk kontinuitet för att bygga upp kulturell kunskap på den kunskap som eleven redan har. Kulturell innehåll i läromaterial finns ganska lite och lärare befarar att kulturell kompetens hos studerande blir svag. Det är en möjlig fara i språkundervisningen att det förenklar bilden av kulturen i fråga eller kulturen undervisas som separat landkunskap eller den förenas bara till litteraturen. Således blir förhållandet mellan språket och kulturen främmande. Språket måste läras sig i kulturens kontext. Språket och kulturen måste förenas tillsammans starkt i undervisningen. (Pyykkö, 2014, 198)

Syftet med språkundervisning är att förbereda studerande för mångkulturell kommunikation i olika sociala situationer. Den här kommunikationen fungerar inte utan tillräcklig information om kultur i fråga och kultur kan inte undervisas utan språket på ett ändamålsenligt sätt. Innan lyckad undervisning av det främmande språket måste inlärare lära sig att sätta värde på sin egen kultur. Inlärare kan observera en annan kultur från sin egen synvinkel som utformas av egen kulturbakgrund och eget modersmål. Vardagsliv, geografi och litteratur är några av de vanligaste objekt som utnyttjas i kulturell kompetens i språkundervisningen. Det kommer i fråga om

det räcker och om undervisningen kommer att behandla de här företeelserna på ett ändamålsenligt sätt.

2.2 Kulturell kompetens i Grunderna för gymnasiets läroplan 2019

Vi vet nu hurdana företeelser som är vanliga för kulturell kompetens i språkundervisning men också att lärare känner att de inte vet hur kulturell kompetens ska undervisas. Läroplanen sätter ramar och målsättningar för språkundervisningen. Här kommer att behandlas hurdana ramar läroplanen sätter och hurdana målsättningar läroplanen bestämmer över lärare.

I grunderna för gymnasiets läroplan 2019 (GFGL2019) presenteras mångsidig kompetens som utgör gemensamma målsättningar för gymnasier och tillämpas i alla läroämnen. En del av mångsidig kompetens är global och kulturell kompetens. Ett av de viktigaste målen för den här delen är att utveckla de studerandes kunskaper i förståelse av identitet och samhällets mångfald. Genom att känna till olika kulturarv, värderingar och verksamhetsmiljöer förstärker de studerandes förmåga att agera i mångkulturellt område. Ett annat viktigt mål är att utbilda studerandes mediäläskunnighet med hjälp av ett mångsidigt nätverk av källmaterial och medier. Studerande får hjälpmedel för att arbeta på ett etiskt sätt i internationella och teknologiska miljöer i framtiden. (GFGL, 2019, 67)

Innehåll av GFGL är liknande med källlitteraturen i ovannämnd kapitlet om kulturell kompetens i språkundervisning. Båda konstaterar att målet är att förstärka förståelse av samhällets mångfald så att människor kan umgås med varandra på ett ändamålsenligt sätt. För att inlärare kan lära sig om den främmande kulturen behöver läromaterial innehålla kulturarv, värderingar och information om verksamhetsmiljöer. Lärare måste också ha tillräckliga redskap för att undervisa de här företeelserna.

Beskrivning av svenska som andra inhemska språket i GFGL2019 innehåller den globala och kulturella kompetensen. Den ingår i alla kurser av svenska som mångsidig kompetens. Global och kulturell kompetens förstärker studerandes motivation mot språkliga mångskiftande miljöer och kontakter. En känsla av världsmedborgarskap och kreativt samarbete fördjupas genom

granskningen av globala frågor från nationell, nordisk och internationell synvinkel. Svenska-studierna ökar språkets kulturarv och erbjuder olika synvinklar för att granska olika fenomen. (GFGL, 2019, 128)

I den nyaste läroplanen har presenterats innehåll och målsättningar av kulturell kompetens på ett ganska obestämt sätt. Det ger inte starka ramar för hur undervisningen ska ta kulturell kompetens i beaktande eller hurdana läromedel ska användas konkret. Skolor och språklärare bär det ansvaret för hur ska läroplanen följas.

2.3 Uppfattningar av experter på pedagogik

Vi vet nu att lärare är osäkra på hur kulturell kompetens ska undervisas och att läroplanen ger obestämda målsättningar för undervisningen. Ansvaret för undervisningens kvalitet faller på lärare. Läromaterial är något som lärare använder mycket i undervisningen och läroboksförfattare skapar de här läromaterialen. Hur läroboksförfattare förstår kulturell kompetens är en viktig fråga eftersom de här uppfattningarna påverkar läromaterialens innehåll. Här kommer att behandlas mer om viktighet att undersöka uppfattningar av experter på pedagogik.

Anttila (2022) har undersökt klasslärares uppfattningar om språkmedvetenhet och hur den syns i två språköskolor. Pajares (1992 enligt Anttila 2022, 12) definierar hur viktigt det är att undersöka lärarnas uppfattningar. De påverkar mycket undervisningens planering samt själva undervisningen. Hur lärarna väljer deras läromaterial har en stor inverkan på vad och hur studerande kan lära sig i klassrummet. Lärarnas uppfattningar har en viktig faktor för att guida lärarna i sina arbeten på lära andra språket. (Bovellan, 2014,52) Mortons (2012 enligt Anttila 2022, 12) resultat från sin undersökning om lärarnas uppfattningar belyser att akademiska kunskaper är inte mest viktiga för lärarna än egna uppfattningar om språkmedvetenhet. Att reflektera metaspråkliga information är ett kärntema i språkmedvetenhet. Metaspråkliga information definieras som information om språkets system och dess regler. Att reflektera den här informationen är aktivt användning av språket med hjälp av existerande information. Studerande lär sig språkets fenomen genom existerande information som har förändrats till personlig och tillämplig. (Ruohotie-Lyhty, 2021, 1)

Genom läromaterial som läroboksförfattare har skapat påverkar mycket lärares planering och själva undervisningen eftersom uppfattningar av experter på pedagogik är viktigare än akademiska kunskaper. Hur läroboksförfattare har tagit kulturell kompetens i beaktande i sina läromaterial påverkar rakt till vad studerande kan lära sig i klassrummet. Således fungerar undersökningen om klasslärares uppfattningar om språkmedvetenhet som bas för att motivera varför det är viktigt att undersöka uppfattningar om kulturell kompetens hos läroboksförfattare.

2.4 Tidigare forskning

Kulturell kompetens är inte ett nytt föremål för en undersökning utan det har undersökts mycket från olika synvinklar. Läromaterial har undersökts från kulturell kompetens synvinkel. Det har undersökts hur kulturell kompetens har tagits hänsyn till i olika läroboksserier. Lärare, studerande och lärarstuderande och deras uppfattningar samt önskemål om kulturell kompetens har också undersökts. Men det tycks så att läroboksförfattare och deras uppfattningar om kulturell kompetens inte har beaktats speciellt mycket i tidigare forskning. Här kommer att behandlas olika undersökningar av undersökningsobjektet som är kulturell kompetens.

Gagnestam (2005) har undersökt kultur och dess roll i språkundervisning. Hon har granskat hur lärare, elever och lärarstuderande ser på förhållandet mellan kultur och språkundervisning. Avhandlingen visar också hur viktig kultur i språkundervisning är enligt språklärare och deras elever. Resultatet visar att många språklärare känner sig osäkra på hur de ska undervisa om kultur i sin språkundervisning och lärarstudenter tycker att utbildningen ger otillräckliga redskap för undervisning om kultur.

Gagnestams undersökning är en av de viktigaste undersökningarna av det här forskningsfältet. Hon konstaterar en oroväckande utveckling av språkundervisning i början av 2000-talet. I avsnitt 2.1.3 konstaterade Pyykkö (2014, 198) i sin artikel också att lärare befarar en svag kulturell kompetens hos inlärare på grund av ologisk kontinuitet av information om kulturella företeelser. Man kan konstatera att lärare har blivit intresserad av kulturell kompetens i språkundervisning men det finns mycket utveckling att göra för att inläringen blir tillräcklig högklassig.

Heikkinen-Abdali (2021) har studerat kulturkompetens i undervisning. Hon undersökte läroboksserien *Fokus* som används på B1-lärokurs i svenska som det andra inhemska språket i

gymnasiet. Syftet med hennes undersökning var att ta reda på hur nordisk kulturkompetens behandlas i gymnasieläroböcker. Resultatet visar att nordisk kulturkompetens behandlas genom fem teman i läroboksserien. Teman är den nordiska gemenskapen, kunskaper i språk, miljön i de nordiska länderna, den kulturella identiteten och det mångkulturella samhället. Texternas berättare är sådana röstet som målgrupp lätt kan identifiera sig med.

Från resultatet av Heikkinen-Abdalis undersökning kan man konstatera att onvannämnda teman är förenliga med målsättningarna av GFGL2019 som nämndes i avsnitt 2.2. Till exempel ett av de viktigaste målen som GFGL2019 nämner är förståelse av identitet och samhällets mångfald. (GFGL, 2019, 67) De är likadana med Heikkinen-Abdalis resultaten om teman av kulturella identiteten och det mångkulturella samhället. Man kan konstatera att åtminstone läroboksförfattare av läroboksserien *Fokus* lyckades att följa GFGL2019 ramar för undervisningen.

Maijala (2006) har studerat uppfattning om geografiskt kunskapsinnehåll hos språkstudierande och läroböcker av tyska som andraspråk. I artikeln analyseras hurdana innehåll studerande vill lära sig om främmande kultur och vad de väntar av en lektion i främmande språk och dess geografiskt innehåll. Resultatet visar att finska läroboksförfattare har ett väldigt pragmatiskt sätt att närma sig främmande kultur. Dialoger i boken *Fahrplan* byggs kring grammatik och i *Einverstanden* man närmar sig främmande kulturen genom autentiska diskussioner. Läroboken ger bara ett perspektiv på främmande kulturen. Enligt opinionsundersökningen om studerande får de otillräcklig information av främmande kulturen eftersom språklärare inte tar tillräckligt hänsyn till historia, samhälle, politik och vardagsliv.

I avsnitt 2.1.3 konstaterade Heininen (2021, 20) att kulturell kompetens skulle betyda information till exempel om historia, geografi, politik och vardagliga levnadssätt. (Heininen, 2021, 20) De här teman som Heininen nämnde är likadana med teman som lyftes fram från Maijalas opinionsundersökningen. Man kan ta resultatet av Gagnestams undersökning i beaktande också. Man kan konstatera att resultaten av Maijalas och Gagnestams undersökningar visar att studerande blir missnöjda med undervisningen om lärare och lärarstudierande är osäkra med sina otillräckliga redskap för att undervisa kultur.

Karjala (2003) har undersökt vilka material några mellanskolor och grundskolor har erbjudit till skolelever för att skapa en bild av Sverige genom läroböcker i B-svenska. Syftet var att skapa en bild på ett strukturerad sätt om hur språkundervisning presenterar innehåller av en

främmande kultur. Resultatet visar att kulturellt innehåll ökas och blir mer autentisk. Det finns mer illustrationer och mer pragmatiska dialoger på skolböcker än på mellanskolor. Textböckerna är i harmoni med material av svenska självbilden och presenterar en förebild av en fridsam kommunikation och samlevnad.

Från resultaten av Karjalas undersökning kan man konstatera att läroboksförfattare har lyckats att skapa en sanningsenlig och tillförlitlig bild av Sveriges kultur och samhälle. Således kan man konstatera att kvaliteten av läroböcker samt nivån på undervisningen har ökats och inlärare kan lita på svenskundervisning. Det skulle bli intressant att undersöka graden av förtroende hos studerande på undervisning nuförtiden och dess påverkan av kvaliteten av inläringen.

Det förefaller att det finns tidigare kunskap om kulturell kompetens från ett flertal olika perspektiv, men den här avhandlingen intar en annan och viktig synvinkel i beaktande för att få mer information om läroboksförfattares uppfattningar om kulturell kompetens. Uppfattningar styr mycket experters arbete på pedagogik. Det är viktigt att undersöka särskilt eftersom läroboksförfattares arbete med läromaterial påverkar mycket på lärares arbete och slutligen på studerandes inläring.

3 SYFTE, MATERIAL OCH METOD

Jag redogör denna studies syfte och mina forskningsfrågor i det här kapitlet. Därefter beskriver jag materialinsamlingsmetoden och analysmetoden som jag har använt för den här studien.

3.1 Syfte

Syftet med den här avhandlingen är att ta reda på hur läroboksförfattare uppfattar kulturell kompetens i svenskundervisning, hurdana faktorer som påverkar deras arbete och hur de ser på kulturell kompetens i dagens svenskundervisning. Målet är att genom den här studien få veta hurdana åsikter läroboksförfattare har om kulturell kompetens, vilka faktorer styr deras arbete att ta hänsyn till kulturell kompetens och om de tycker att läroböcker i svenska som används i skolor ger en tillräckligt bra bild av kulturell kompetens för studerande. Läroboksförfattare som experter på pedagogik har inte studerats speciellt mycket tidigare och deras perspektiv på frågan har inte uppmärksammats i tillräcklig grad i tidigare forskning. Således är det nyttigt att studera läroboksförfattare och deras uppfattningar från den här synvinkeln. För att kunna utveckla kulturell kompetens i svenska läroböcker och andra läromedel som läroboksförfattare skapar, behöver man veta hur läroboksförfattare tar till sig kulturell kompetens.

Forskningsfrågorna i den här avhandlingen är följande:

- Hur förstår läroboksförfattare begreppet kulturell kompetens?
- Vilka faktorer påverkar deras arbete i att inkludera kulturell kompetens till läroböcker?
- Hur ser man på kulturell kompetens i nuvarande läroböcker enligt läroboksförfattare?

Kulturell kompetens som helhet innehåller mycket och är abstrakt begrepp som är svårt att behandla. Det är också möjligt att det finns läroboksförfattare som har mer kunskap om begreppet eller har mer att göra med kulturell kompetens. Vissa läroboksförfattare har gjort flera läroböcker och har arbetat mer med kulturell kompetens än andra läroboksförfattare. Trots allt är det viktigaste att få information av läroboksförfattares subjektiva uppfattningar av kulturell kompetens.

3.2 Material

Avhandlingens material består av fyra strukturerade intervjuer. Intervju används för insamling av material både för att få kunskap om andra människors tankar och uppfattningar. (Brinkmann, 2013, 1–43). I min undersökning ville jag lära mig mer om kulturell kompetens i svenskundervisning och speciellt lyfta fram läroboksförfattares uppfattningar om temat. Därför ser jag att intervju tjänar mig bäst som materialinsamlingsmetod.

Materialet är ganska litet och endast handlar om subjektiva syner hos fyra läroboksförfattare i svenska så det är omöjligt att generalisera resultaten. Fördelen med intervjumetoden är emellertid att få ny kunskap om temat och ha en autentisk informationskälla. De intervjuade producerar information fritt om företeelsen. (Hirsijärvi, 2009, 204–212) Intervjun är ett naturligt sätt för mig att samla in material som ger en grund för undersökningen att utreda intervjuads uppfattningar om temat.

De intervjuade läroboksförfattarna bor och arbetar i Finland samt har finska som förstaspråk. De är också erfarna ämneslärare i svenska och har arbetat mycket vid olika svenska läroböcker. Jag vill inte säga vilka svenska läroböcker de har författat eller mer om andra personuppgifter. Dessutom kommer jag att hänvisa till de intervjuade genom att använda benämningar läroboksförfattare 1 och läroboksförfattare 2 o.s.v. Det är viktigt att bevara deltagarnas anonymitet eftersom det är möjligt att kunna identifieras läroboksförfattare av undersökningen. Jag skickade inbjudan till intervjun till olika förlag och enstaka individer per e-post. Jag fick svar från fyra läroboksförfattare som ville delta i en intervju och vi kom överens om att träffas. Avsikten med att intervju flera läroboksförfattare var att få olika perspektiv på företeelsen och göra resultaten högklassigare.

På grund av praktiska orsaker alla intervjun var via videotjänsten Zoom. Alla distansintervjuerna spelades in bara med ljud. Intervjuerna tog cirka 30 minuter och de hölls på finska. Finska som intervjuspråk var naturligare alternativ för mig eftersom jag hade ingen erfarenhet om att intervju någon annan person och alla hade finska som förstaspråk. Jag hade indelat intervjufrågorna i tre olika teman som hade några djupare frågor. Alla frågor hade någonting att göra som intervjuad hade sagt tidigare och därför att ordningen av intervjufrågorna gick varje intervju framåt med ett naturligt sätt. Jag fick forskningstillstånd av varje intervjuad strax innan intervjuerna. Deltagarna förstod att jag behövde inte mycket av deras personuppgifter och de

förvaras konfidentiellt under undersökningens gång. Alla deltagarna fick i förväg veta lite vad min undersökning handlar om och vad kommer jag att fråga från de.

Intervjuteaman var följande:

1. Läroboksförfattares uppfattningar om kulturell kompetens
2. Möjliga bakgrundsfaktorer som påverkar deras arbete att ta hänsyn till kulturell kompetens i läroböcker
3. Läroboksförfattares uppfattningar om nuvarande situation av kulturell kompetens i svenskundervisning.

3.3 Metod

Som analysmetod används kvalitativ innehållsanalys. Målet med att analysera materialet på ett kvalitativt sätt är att skapa tydlighet i materialet och genom det skapa ny information om företeelsen. Med analysen sätts materialet tätare utan att förlora informationen. Informationsvärdet strävas att öka genom att skapa tydligare och förnuftigare information från oklart material. (Eskola & Suoranta, 2014, 138) Med innehållsanalys kan material analyseras på ett systematiskt och objektivt sätt. Syftet med innehållsanalys är att få en beskrivning av fenomen i en enhetlig och samlad form. (Tuomi & Sarajarvi, 2006, 105) En kvalitativ innehållsanalys passar bra som metod för denna avhandling eftersom ändamålet är att analysera läroboksförfattares uppfattningar av kulturell kompetens. Innehållsanalys är ett bra val för analysmetoden i denna avhandling också eftersom det passar för att analysera information som har samlats in med intervjuer.

Analysen börjades med transkribering av intervjuerna. Efter transkriberingen lästes material med ett noggrant sätt och alla relevanta informationer var skrivna ner. Efter detta kategoriserades material till teman som var frågat i intervjuerna. Alla intervjuerna gjordes på finska så jag översatte materialet på svenska. Jag korrigerade grammatiska fel från alla citat för att ha mer lättläst text men jag tog speciellt hänsyn till att kontexter av citaten stannar samma. Jag analyserar en del av materialet vidare i nästa kapitel.

4 RESULTAT

Jag redogör intervju svaren som jag fick från fyra läroboksförfattare av svenska ämnet i detta kapitel. Materialet har delats i tre centrala teman. Jag redogör den första forskningsfrågan som behandlas läroboksförfattares uppfattningar om kulturell kompetens först. Därefter behandlas den andra forskningsfrågan om olika faktorer som påverkar läroboksförfattares beaktande av kulturell kompetens i läromaterial. Slutligen behandlas den tredje forskningsfrågan om läroboksförfattares tankar om nuvarande situation av kulturell kompetens i svenskundervisning.

4.1 Läroboksförfattares definitioner av kulturell kompetens

Min första forskningsfråga var hur läroboksförfattare definierar begreppet kulturell kompetens. Följande citat visar hurdana tankar kommer först till läroboksförfattare gällande kulturell kompetens.

(1) Jag tycker som läroboksförfattare att kulturell kompetens är väldigt allmänbildande och tar studerande i beaktande. Den måste ha olika kulturella delområde med ett väldigt omfattande sätt. Till exempel musik, högkultur, film, sport och förstås landkunskap. / Läroboksförfattare 2

(2) Jag tar visst upp landkunskap. Länder, språk och alla olika sätt jämförs. Jag tar också studerande och familjer i beaktande. När man reser skulle man veta så mycket som möjligt om området. Olika affärer och användningen av tack -ordet tänkas men självklarare kulturella saker beaktas till exempel litteratur, filmer, idrottare, journalister och allt som den här världen innehåller. / Läroboksförfattare 3

Läroboksförfattare 2 kopplar kulturell kompetens till allmänbildningen men nämner också landkunskap som ett exempel för kulturell kompetens (se citat 1). Av det här svaret kan man tolka att läroboksförfattaren tycker att kulturell kompetens är något slags kombination av allmän information om ett visst land. Både läroboksförfattare 2 och läroboksförfattare 3 tar studerande i beaktande när de definierar kulturell kompetens (se citat 1 och 2). Båda läroboksförfattare tycker att studerandes synvinkel är viktig för innehåll av kulturell kompetens. Båda nämner också likadana exempel om olika teman som kulturell kompetens typiskt innehåller.

Det kan bli att kulturell kompetens baserar sig på de här nämnda temana när man försöker definiera begreppet. Liksom konstaterade Heininen (2021, 20) i avsnitt 2.1.3 att kulturell kompetens betyder olika information om litteratur, historia och geografi. Läroboksförfattares svar håller med Heininen om innehållet av kulturell kompetens. I följande två exempel tar två andra läroboksförfattare annorlunda synvinklar för definitionen av kulturell kompetens.

(3) Om jag tänker om kulturell kompetens från språklärares synvinkel är det ett synligt funktionssätt i ett visst samhälle där språket används. (--) Från språkets synvinkel kan funderas hur man talar om saker, hurdana artigheter eller avtal fungerar och vilka saker man kan tala om. / Läroboksförfattare 1

(4) Kultur är faktiskt allt som en människa gör och en apa inte. Det är att man vet hur man lever i ett språkområde och land i fråga. Man vet vardagspraxis som är något att man kan göra fel om man vet inte. Man vet speciellt stilar och sätt av kommunikation till de delar som skiljer sig från eget språkområde och modersmål. / Läroboksförfattare 4

Läroboksförfattare 1 definierar kulturell kompetens från språkets synvinkel. Han funderar med ett praktiskt sätt hur kultur syns i användningen av språket (se citat 3). Av det här citatet kan man tolka att läroboksförfattaren anser kulturell kompetens som praktisk kunskap för att tala rätt. Läroboksförfattare 4 tar också en praktisk synvinkel för att definiera kulturell kompetens. Han konstaterar kommunikationens viktighet i vardagslivet och dess viktighet att lära sig skillnader från egen kommunikationpraxis (se citat 4). Som påpekats tidigare i avsnitt 2.1.1 konstateras det i Risager (2018, 27) att kultur innehåller beteende, normer och värden av vardagslivet. Kulturen innehåller levnadssätt av ett visst folk i ett språkområde i fråga.

Som sammanfattning kan man konstatera att läroboksförfattare hade olika uppfattningar om kulturell kompetens. Generellt kopplades begreppet ihop med kommunikation och allmän landkunskap.

Läroboksförfattarna hade uppfattningar också om kulturell kompetens roll speciellt i språkundervisning:

(5) För att undvika pinsamma situationer i kommunikation i första hand. Det finns ganska lite skillnader mellan Sverige och Finland. Traditionellt man säger saker

rakare och inte diskutera så mycket i Finland än i Sverige. Andra exempel är kulturen att nia i tyska språkområde och please -ordet i Storbritannien. Om artigheten saknas men man kan annars använda språket, är det ändå bra språkkunskap? Det är de väsentligaste saken från språkets synvinkel. / Läroboksförfattare 1

(6) Det är allmänbildande. Det är bra för studerande att veta vilka länder tillhör Norden. Som lärare har jag blivit förvånad hur dåligt elever i klass sju vet nordiska huvudstäder. Jag tycker att det skulle bli en klar information redan i lågstadiet. Den viktigaste punkten är allmänbildningen. / Läroboksförfattare 2

(7) Jå, jag funderar på allmänbildning så att vi är inte klåpare när vi reser. Det är allmänbildande på något sätt att veta saker. På samma sätt här i hemlandet. Vi studerar vad som helst och det är för våra allmänbildningen. / Läroboksförfattare 3

(8) Jag tycker att kulturell kompetens är en väldigt väsentlig del av hela undervisningen. Språkundervisning har en sådan förståelse och samarbete som mål så att vi lära oss inte bara verb utan ändamålet är att människor vet hur förfara med människor i ett visst språkområde. Man måste veta hur man använder språket rätt och hur man förfarar rätt i olika situationer. Därför är det viktigare i språket än väldigt exakta information om till exempel författare eftersom man kan själv söka information om det. Men man kan inte söka information om hur ska man förfara med människor. Ska jag skaka hand eller nia och ska jag säga tack eller inte. Därför är det viktig. / Läroboksförfattare 4

Läroboksförfattare 1 och 4 betonade att kulturell kompetens är viktigt för kommunikationens skull (se citat 5 och 8). Det är viktigt att kommunicera rätt med varandra så att samarbetet är möjligt mellan olika folk. Artigheten är viktig att lära sig på grund av våra olika kommunikationpraxis som skiljer sig från andra språkområden. Läroboksförfattare 2 och 3 betonade allmänbildningens viktighet (se citat 6 och 7). För att veta allmänna saker om andra samhälle och kultur är primär ändamålet för kulturell kompetens.

Som konstaterats ovan verkar det vara tydligt att kulturell kompetens tar i beaktande med ett omfattande sätt. Kommunikation och allmänna information är centrala även i läroplanen (GFGL2019). Läroplanen nämner samhällets mångfald, kulturarv, värderingar och verksam-

hetsmiljöer som målsättningar för att studerande agerar i mångkulturellt område. Av läroboksförfattares svar kan man tolka att läroboksförfattare har en klar och tydlig bild av kulturell kompetens, dess innehåll och viktigheten av inläring om kulturella företeelser.

4.2 Bakgrundsfaktorer av läroboksförfattarnas arbete

I detta kapitel redogör jag resultaten om den andra forskningsfrågan som var ”Vilka faktorer påverkar läroboksförfattares arbete i att inkludera kulturell kompetens till läroböcker?”. Materialet kommer att behandlas nedan i tre teman gällande frågan.

4.2.1 Påverkan av värden, kulturella preferenser och intresse för kultur

Från intervjuaren kan man konstatera att de intervjuade läroboksförfattarna anser att till exempel en upplevelsevärld, litterär kunskap och etiska värden påverkar deras arbete mycket.

(9) Det påverkar väldigt mycket. Det är att du har rest och om du har inte rest men hur mycket har du läst litteratur. Man kan inhämta kunskap de ifrån och söka mer tips. (--) En upplevelsevärld av en enstaka lärare eller läroboksförfattare betyder väldigt mycket. Det är så eftersom ingen har bestämt från hög ort så vi talar om kulturell kompetens överhuvudtaget. / Läroboksförfattare 3

(10) Hmm, kanske det har påverkan. Det som själv lyfter fram. Men läroboken arbetas alltid i arbetsgruppen och minst tre författare är med och dessutom journalister som kommer från förläggaren. När allt kommer omkring är det bakom ett hårt arbete att en enstaka författare kan ha sin åsikt som sådan gå igenom. Det kommer alltid stora kompromisser. Alltid kommer att diskuteras och det är sant att det har påverkan hur man har upplevt saker i sitt liv. Det har en liten betydelse men arbetsgruppen gör beslut. Men naturligtvis etiska värden påverkar mycket och alltid kommer att diskuteras om de. Det kan ha stora skillnader mellan författare hur de ser saker inom gruppen. / Läroboksförfattare 2

Båda läroboksförfattare lyfte tydligt fram att egna erfarenheter och värdena är viktiga när kulturell kompetens beaktas i läromaterial (se citat 9 och 10). Ändå kommer fram en fråga hur viktiga värdena och erfarenheterna är. Läroboksförfattare 3 konstaterar att upplevelsevärlden betyder mycket men läroboksförfattare 2 konstaterar att upplevde saker har en liten betydelse.

Av de här svaren kan man tolka en intressant motstridighet mellan två experter på pedagogik. Läroboksförfattare 3 betonar erfarenheter av en enstaka lärare och läroboksförfattare men läroboksförfattare 2 konstaterar att påverkan av värdena och intresse är mindre än påverkan av kompromissen och diskussionen inom arbetsgruppen. Läroboksförfattare 2 nämner också journalisterna och förläggaren som andra företeelser som påverkar deras arbete men de analyseras senare i sitt eget stycke. De följande citaten visar vad läroboksförfattare 1 och 4 funderar på påverkan av värden, kulturella preferenser och intresse för kultur.

(11) Naturligtvis påverkas. Det är helt klart. Alla ägde värden ses där. Förstås arbetsgrupp skapar en lämplig kombo men utan vidare de ses. (--) Det påverkar de här värdena och egna intresse. Om jag är intresserad av Island så förstås har jag satt mig in det och kan veta olika saker från det som jag kan ta med mig till läromaterial. Men om Danmark väcker inte intresse hos mig så förstås kan jag inte ta med mig livliga kultur till läromaterialet på samma sätt. / Läroboksförfattare 4

(12) Om vi tankar på sådan läroboken som har gjorts för en förläggare det finns alltid en kompromiss mellan en arbetsgrupp med hänsyn till förläggarens synvinkel. Gruppen tänker på vad läromaterial kommer att innehålla. Förstås ses där författares egna synvinklar och intressen till exempel vilka tips om musik erbjudas. (--) Visst ses de också på andra material som används i undervisning. Visst påverkar egna intressena på vilka länkar erbjuder jag till studerande till exempel från Spotify, SVTplay eller Ylearenan. Visst är de sådana som jag vill erbjuda och jag tycker att någon är intresserad av de. Visst finns det länkarna som jag själv är inte intresserad av men jag tycker att någon annan kan bli intresserad av de. På sätt och vis försöker jag att erbjuda en omfattande synvinkel och mångsidighet är viktig. Som läroboksförfattare får jag inte sträva efter att ta med mig bara min egen syn. / Läroboksförfattare 1

Läroboksförfattare 4 är helt säkert att värdena och intresse påverkar sitt arbete som läroboksförfattare men han också noterar arbetsgruppens påverkan av kulturell kompetens beaktande (se citat 11). Han närmar sig ämnet för frågan från en pragmatisk synvinkel. Intressen förstärker information om saken i fråga och gör det lättare att tillämpa informationen på arbetet. Läroboksförfattaren 1 tar också hänsyn till arbetsgruppen men också nämner viktigheten av förläg-

garens synvinkel (se citat 12). Han konstaterar att kompromissen mellan arbetsgruppen bestämmer läromaterialets innehåll men läroboksförfattarens intressena påverkar erbjudande av andra material för undervisning till exempel musiklänkar.

Läroboksförfattare lyfte fram olika andra företeelser än värdena eller intressena som påverkar kulturell kompetens beaktande i läromaterial. I följande exempel funderar läroboksförfattare mer på förläggarens roll samt begränsningar av ekonomi, åtkomlighet och egna informationskällor.

4.2.2 Roll av andra resurser för beaktande i kulturell kompetens

Förläggarens inflytande på läroboksförfattarens arbete är stort. Det kom fram tydligt i intervjuerna att förläggarens motiv och resurser styr mycket läroboksförfattarna. Läroboksförfattare 1 betonade att arbetsfältet som består av alla experter på pedagogik kan påverka förläggare och innehåll av tillkommande läroböcker med hjälp av önsknings (se citat 13). Trots att stor inflytande av förläggare är de inte diktatorer. De tar i beaktande de här företeelserna som förstärker försäljningen av läroböcker.

(13) Förläggarens motiv är att sälja så många böcker som möjligt. Vad lärare önskar, vilken respons de ger och vilka saker de tycker att läroböcker skulle ha samt andra utomstående önsknings och traditioner påverkar försäljningen. Förläggaren tar de här sakerna i beaktande och berättar arbetsgruppen möjliga teman till exempel en Norge -temahelhet eftersom den har önskat från fältet. I princip styr förläggaren gruppens arbete och några få arbetsgrupper vägrar förläggarens önsknings. Arbetsgruppen tar önsknings i beaktande och tänker på olika sätt att uppfylla önsknings. / Läroboksförfattare 1

Resurserna var ett annat tema som kom fram i intervjuerna. Av läroboksförfattare 1 och 4 svar kan man tolka att ekonomiska resurser som förläggaren bestämmer ger starka ramar för arbetet (se citat 14 och 15). Dessutom var läroplanens roll och nordiska kontakter företeelser som läroboksförfattare 2 nämnde (se citat 16). Förläggaren måste ta i beaktande läroplanens syften samtidigt med arbetsfältets önsknings och kontakter är en viktig resurs för läroboksförfattare när de skapar läroböcker.

(14) (--) Slutligen bestämmer förläggaren resurser. Hurdana bildmaterial läroboken kommer att ha, hur mycket illustrationer kommer läroboken att ha och vilka bilder

kommer att användas. (--) Resurserna till stor del kommer från förläggaren. Förläggarens roll är betydande. / Läroboksförfattare 1

(15) Ekonomin påverkar vårt arbete. Vi kan ta med olika saker till exempel livevideo av en svenska artist eller en intervju men ekonomiska begränsningar är ganska stora nuförtiden. En produktionsprocess är väldigt kostsamt. En annan sak som påverkar klart är till exempel åtkomligheten av artister. Det känns att de har färre intresse för att bli tillgänglig för ett projekt nuförtiden. De svarar inte till några enkät eller intervjuer när vi försöker att kontakta de. Eller de bara svarar att de inte vill. Den här åtkomligheten är svagare än tidigare. / Läroboksförfattare 4

(16) Journalisten och förläggaren såg till att läroplanen genomföras och journalisten var det som såg till att varje sak och ting tas i beaktande. (--) Förstås måste vi följa alltid som händer i Norden. Alla av läroboksförfattare hade vänner på olika sidor av Norden. Vi använde isländska kontakter för att (--) uppdatera våra egna information och få reda på vad händer i Norden. / Läroboksförfattare 2

Som sammanfattning kan man konstatera att läroboksförfattare funderade på en stor påverkan av artisternas åtkomligheten, förläggarens inflytande, begränsande ekonomin, kostsamma produktionsprocessen och nordiska kontakterna som konstaterade ovan.

4.2.3 Läroplanens roll för beaktande av kulturell kompetens

Man kan konstatera från intervjustvaren att de intervjuade läroboksförfattarna anser att läroplanen definierar med ett obestämt sätt och det styr bara lite läroboksförfattares arbete att ta kulturell kompetens i beaktande när de skapar läromaterial (se citat 17, 18, 19 och 20).

(17) Om vi tänker på nationella grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen eller för gymnasiets läroplan kan vi notera att kulturell kompetens talas med ett väldigt vagt sätt. Till en viss grad nämns kulturell kompetens så att man kan styra studerande vid svenskspråkiga material och kan nämna vilka nordiska länder finns, vilka språket talas och vilka likheter och olikheter finns. Det är ganska lite vad läroplanen lyfter fram sist och slutligen. (--) Läroplanen lämnar läroboksförfattare mycket utrymme för tolkning och möjligheter att lyfta fram vad gruppen själv tycker om viktig och meningsfull. / Läroboksförfattare 1

- (18) *Egentligen nämner läroplanen bara så mycket att vi vet att kultur måste behandlas. Jag tycker att det är allt. Jag behövde alltid hålla det i minnet att kultur måste komma med och vi alltid hade kulturen på texter. / Läroboksförfattare 2*
- (19) *Läroplanen påverkar inte så mycket. Bara nämner kulturen. Det finns landkunskap och språket som är företeelser som jag också tycker att vara en del av kulturen men det ger väldigt vida händer. / Läroboksförfattare 3*
- (20) *Jag tycker att läroplanen har förändrats vagare hela tiden. Det nämner tydligt att språket är en kunskap och ett kulturämne. Det finns som den här noteringen men finns inte en tydlig information från inga enstaka kurser att man måste lyfta fram kultur här och där och på ett visst sätt. (--) Grunderna har kulturell kompetens med och det definieras till exempel på beskrivningar av kompetens att "jag känner dessa egenskaper om svenska diskussionskultur osv. / Läroboksförfattare 4*

Läroboksförfattare 1 och 3 konstaterar att läroplanen ger lite tips om landskunskap och språket så att man kan nämna väldiga allmänna information om Norden eller språket (se citat 17 och 19). Båda konstaterar också att läroplanen lämnar läroboksförfattare ensam för att definiera kulturell kompetens. Läroboksförfattare 2 och 4 båda konstaterar att man måste komma ihåg att beakta kulturell kompetens alltid i material så att dessa omfattande ramar uppfyllas (se citat 18 och 20). Läroboksförfattares uppfattningar av läroplanen är förståeligt liksom i avsnitt 2.2 konstaterade läroplanens obestämda målsättningar och ramar för kulturell kompetens i språkundervisning. Det stämmer även här. Läroboksförfattare som har gjort läroböcker av svenska ämnet håller med att läroplanen inte är en bra verktyg för att få hjälp.

4.3 Nuvarande situationen av kulturell kompetens i svenskundervisning

Min tredje forskningsfråga var hur läroboksförfattare ser på kulturell kompetens i dagens svenskundervisning. De följande citaten visar hurdana tankar läroboksförfattare hade gällande situationen av kulturell kompetens nuförtiden.

- (21) *Jag är nöjd med mina egna läroboksserier som jag har arbetat med. (--) Ganska intressanta personer har lyfts fram med ett intressant sätt om jag tänker om andra läroboksserierna. Kulturell kompetens där är till en viss grad mer traditionella på*

olika delområde. En stereotypisk tänkande lyfts fram också. Jag vet inte säkert eftersom jag har inte ännu fördjupat mig. Uppfattningen är ändå att man pratar om gejser, glaciärer, vulkaner, varma källor, isländska ponnyer och lustigt språket när vi granskar Island. En viss stereotypisk synvinkel är med till en viss grad. / Läroboksförfattare 1

(22) *Jag måste säga att en egen bok som jag arbetat med användas fortfarande på olika sidor av Finland. Jag vet att det är ganska tydligt och jag är väldigt nöjd med kulturell kompetensen. Det fungerar som spel, frågesport och annat som är mer än bara en faktainformation. / Läroboksförfattare 2*

(23) *Jag vet bara min egen läroboksserie och om man jämför det med (x) -serien kan man se att vi har super mycket kultur med på vår nya serien. Jag vet inte alls om andra läroboksserier och jag har inte fördjupat mig om de när jag arbetat läromaterial. Vi aldrig tittade på innehåller av grannboksserier. Never. Aldrig i livet. / Läroboksförfattare 3*

Läroboksförfattare 1 konstaterar att ett stereotypiskt tänkande lyfts fram från läromaterialet (se citat 21). Det kan vara ganska vanlig att lyfta fram samma teman om nordiska länder i läromaterialen eftersom det är lätt, snabbt och lämplig material finns redan. Läroboksförfattare 2 konstaterar att kulturell kompetens ses som spel eller frågesport i hennes egen bok (se citat 22). Även om kulturell innehåll kan vara likadana i svenska läroböcker det kan finnas i olika former till exempel som informationslåda eller det finns även i uppgifter. Det är gemensam för alla de intervjuade läroboksförfattarna att veta bara om deras egna läroböcker eller läroboksserier. Det är överraskande att de inte undersöker på andra läroböcker så mycket även efter att de är färdiga med arbetet. Men av de här svaren kan man tolka att läroboksförfattare är nöjd med kulturella innehåll av deras egna läroböcker (se citat 21, 22 och 23). I följande exempel funderar läroboksförfattare på om svenskundervisning ger en tillräcklig rik och mångsidig bild av nordiska kultur och samhälle:

(24) *Aldrig i livet. Vi kommer till ett problem som är minskat timantal i praktiken. Det är så därför att vi flyttade svenskundervisning till lågstadiet och nu man börjar svenska en gång till från början i sjuande klassen. Timantalet har minskat men det känner att antalet av material som måste studeras har ökats även i båda läroplanerna. Det känner att vi har fler saker och teman som vi måste behandla. Jag tycker*

att kulturen alltid är en förlorare när man gallra bort material från läroböcker. Man måste gallra bort material så att det är inte alltför omfattande för timantalen som är tillgängligt. / Läroboksförfattare 4

(25) Jag gillar. Och jag tycker att man får direkt feedback till exempel "jaså man gör det här i Sverige", "jaså han är svensk", "Jag vet inte att det finns sådana pengar." Informationen uppnår ungdomar. Det är inte för mycket medryckande ändå men det är ett bra tema för mig. / Läroboksförfattare 3

(26) Jag tycker att man tar hand om det och jag är nöjd med resultatet som jag har arbetat. Jag tror att läroplanen är ganska förpliktande och förläggaren tar hand om det i läroböckerna. / Läroboksförfattare 2

Läroboksförfattare 3 och 2 funderar nuvarande situationen av kulturell kompetens i svenskundervisning från deras egna erfarenheter (se citat 25 och 26). Deras egna uppfattningar om kulturell kompetens nuförtiden är positiva eftersom läroboksförfattare 3 har fått direkt feedback om kulturella företeelserna och läroboksförfattare 2 litar på förläggaren och läroplanen. Läroboksförfattare 4 granskar nuvarande situationen från en omfattande synvinkel (se citat 24). Han tycker att situationen har försämrats eftersom minskat timantalet i svenskundervisning. Resurserna räcker inte för att ta alla material i beaktande i svenskundervisning eftersom otillräckliga ramar som minskat tid ger. Tyvärr lösningen är oftast att ta bort från kulturell kompetens.

Sammanfattningsvis kan man tolka från de här svaren att nuvarande situationen av kulturell kompetens i svenskundervisning är motstridiga. Å ena sidan får läroboksförfattare positiva feedback och de litar på kvaliteten av förläggaren och läroplanen men å andra sidan minskat timantalet tvingar att minska kulturella materialen.

5 SAMMANFATTANDE DISKUSSION

Syftet med föreliggande undersökning var att redogöra för hurdana uppfattningar läroboksförfattare har av kulturell kompetens i svenskundervisning. Dessutom utreddes vilka bakgrundsfaktorer som påverkar läroboksförfattarens arbete samt hurdan läroboksförfattare ser nuvarande situationen av kulturell kompetens i svenskundervisning. Undersökningen gjordes kvalitativt med relativt litet material om subjektiva åsikter hos några experter på pedagogik. Resultatet ger nya information om kulturell kompetens i svenskundervisning samt skapar en bild om vilka företeelser påverkar arbetet av läroböcker och en uppfattning av nuvarande situationen av kulturell kompetens.

För att sammanfatta den här undersökningens resultat kan man konstatera att läroboksförfattare i svenska har olika uppfattningar av kulturell kompetens i svenskundervisning. Generellt sett kopplades begreppet ihop med allmänbildning, landkunskap och kommunikation som också Heininen (2021, 20) nämner. Det här kan bero på att kulturell kompetens baserar sig på de här teman när vi försöker definiera begreppet. De här svaren gällande värden, preferenser och intressen lyftes fram motstridighet om upplevelsevärldens viktighet men också påverkande av förläggaren och arbetsgruppen. Enstaka författarens erfarenheter påverkar i bakgrunden men alla beslut fattas tillsammans med förläggaren och med beaktande av läroplanen. De intervjuade läroboksförfattarna lyfte fram deras uppfattningar om nuvarande situationen av kulturell kompetens i svenskundervisning. Enligt svaren är situationen motstridiga. Läroboksförfattare fick positiva feedback men utbildningspolitiska besluten påverkar negativt om arbetet.

Det här ämnet kan studeras vidare ur olika synvinklar. Något som man kunde undersöka i framtiden är bakgrundsfaktorer som påverkar läroboksförfattarens arbete med en enkät. Så här kan man få en större bild av temat. Frågan är stor och den här undersökningen fick olika svar med ett omfattande sätt till exempel påverkande av upplevelser, läroplanen och förläggaren. Det kan bli intressant också att undersöka uppfattningar av arbetet i grupper på ett mer fördjupande sätt. Från gruppkommunikationens synvinkel är det viktigt att undersöka hur läromaterial skapas tillsammans med olika läroboksförfattare.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att facklitteraturen och uppfattningar av läroboksförfattare om kulturell kompetens i svenskundervisning håller med. Således behöver uppfattningar

om kulturell kompetens innehåll inte undersökas. En möjlighet för mig skulle vara att undersöka påverkande av utbildningspolitiska besluten i kulturell kompetens i svenska ämnet i min kommande pro gradu -avhandling.

LITTERATUR

Anttila, M. 2022. *En språkmedveten språköskola? – Klasslärarnas uppfattningar om språkmedvetenhet och hur den syns i två språköskolor*. Publicerad kandidatavhandling vid Jyväskylä universitet.

Bergman, A. 2018. *Kultur i läroplanen för gymnasiet och läroboksserien Magnet*. Publicerad magisteravhandling vid Jyväskylä universitet, 13-15.

Bovellan, E. 2014. *Teachers' beliefs about learning and language as reflected in their views of teaching materials for Content and Language Integrated Learning (CLIL)*. Jyväskylä: Jyväskylä universitet.

Brinkmann, Svend. *Qualitative Interviewing*, Oxford University Press, Incorporated, 2013. ProQuest Ebook Central, 1-43.

Byram, M & Grundy, P. 2003. *Introduction: Context and Culture in Language Teaching and Learning*.

Context and Culture in Language Teaching and Learning, edited by Michael Byram, and Peter Grundy, Multilingual Matters, 2003. ProQuest Ebook Central, <http://ebookcentral.proquest.com/lib/jyvaskyla-ebooks/detail.action?docID=204121>.

Created from jyvaskyla-ebooks on 2023-04-13 09:37:16.

Eskola, J & Suoranta, J. 2014. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Vastapaino.

Gagnestam, E. 2005. *Kultur i språkundervisning*. Lund: Studentlitteratur.

Grönfors, M. (1982). Kvalitatiiviset kenttätyömenetelmät. WSOY, 160–161.

Hall, S. 2002. *Identiteetti*. Vastapaino.

Heikkinen-Abdali, L. 2021. *Nordisk kulturkompetens i svenskundervisning – Behandling av temaområdet I gymnasieläroböcker I svenska som det andra inhemska språket*. Publicerad kandidatavhandling vid Tammerfors universitet.

Heininen, E. 2021. *Presentation of the culture of the English-speaking world in EFL textbooks: An analysis of the cultural content of finnish EFL textbooks for basic education*. Publicerad magisteravhandling vid Jyväskylä universitet.

Hirsijärvi, S, Remes, P, Sajavaara, P. (2009). Tutki ja kirjoita. Kustannusosakeyhtiö Tammi, 204–212.

Honkanen, T. 2019. *Identiteetin ja kulttuuriperinnön arvot ja merkitykset oppikirjassa*. Publicerad kandidatavhandling vid Jyväskylä universitet.

Pietilä P., P. Lintunen & H.-M. Järvinen (toim.) 2006. Kielenoppija tänään – Language Learners of Today. AFinLAN vuosikirja 2006. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja no. 64. Jyväskylä. 179–197.

Karjala, K. 2003. *Neulanreiästä panoraamaksi – Ruotsin kulttuurikuvan ainekset eräissä keskikoulun ja B-ruotsin vuosina 1961-2002 painetuissa kirjoissa*. Publicerad avhandling vid Jyväskylä universitet.

Kynkäänniemi, M. 2002. *Venäjän kielen opetus oppijan kulttuurikuvan laajentajana*. Publicerad licentiatavhandling vid Jyväskylä universitet.

Perälä, H. 2002. *Kultur i svenskundervisning – det nordiska inslaget i läroböckerna i svenska*. Publicerad magisteravhandling vid Jyväskylä universitet.

Pyykkö, R. 2014. *Kuinka kieltä opitaan – Kulttuuri kielenopetuksessa*. Gaudeamus Oy.

Risager, K. 2018. *Representations of the World in Language Textbooks*. Warwick universitet.

Ruohotie-Lyhty, M. 2021. *Kielitietoisuutta luokkaan: kielitietoisuus hyödyttää ja syventää kielen oppimista*. Tempus, 56(6), 12–13.

Tuomi, J & Sarajärvi, A. 2006. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. WSOY.

Utbildningsstyrelsen 2019: *Grunderna för gymnasiets läroplan 2019*.

Uusitalo, E. 2017. *Undervisning i svenska som andra inhemska språk: skönlitteratur som undervisningsmaterial på gymnasiet*. Publicerad magisteravhandling vid Jyväskylä universitet.